
Ver af te zijn van plannen en getallen...

Over 'voltooid leven'. Een reactie op Els van Wijngaarden

HET STEEDS MEER AFNEMEN van alle krachten bij toenemende ouderdom, valt natuurlijk zeer te betreuren. Tegelijk is het noodzakelijk en zelfs weldadig omdat anders de dood die erdoor wordt voorbereid te zwaar zou vallen.'

— Arthur Schopenhauer, *Aphorismen zur Lebensweisheit*

Ter voorbereiding op het inmiddels uitgebrachte rapport van de *Commissie Voltooid Leven* vond er op 27 mei 2014 een hoorzitting plaats, voorgezeten door Paul Schnabel. Als counselor van de Stichting de Einder was ik daarvoor uitgenodigd. Andere genodigden kwamen van NVVE, Coöperatie Laatste Wil, Stichting Waardig Levenseinde. Wat er uit sprong – al verbaasde dat niet – was de onmogelijkheid om tot een acceptabele omschrijving te komen van wat dat nu is, een voltooid leven.

Tegen die achtergrond is het onderzoek van Els van Wijngaarden een welkome bron van informatie. Maar wel een bron met beperkingen. Nog los van het feit dat vijftientig wilsbekwame Nederlandse ouderen hier niet de doorslag zullen of kunnen geven, is

In zijn reactie plaatst de auteur een vraagteken achter de door Van Wijngaarden gekozen interpretatie van de onderzoeksuitkomsten. In tegenstelling tot Van Wijngaarden vindt hij dat er geen reden is negatief te zijn over een leven dat voltooid is. Daar voegt hijzelf aan toe dat er evenmin reden is tot juichen. In ieder geval is het volgens Vink geen zaak voor dokter of overheid. Zelfeuthanasie, als het al zo ver moet komen.

Ton Vink

bij de gevolgde existentieel-fenomenologische methode de rol van de interviewer en diens opvattingen van centrale betekenis bij de interpretatie van (de uitkomst van) de interviews. Op zich geeft dat niet, maar het moet wel duidelijk erkend worden.

Positief of negatief?

Een week na de bewuste hoorzitting had ik een afspraak met een 90-jarige cliënt en diens zoon. Cliënt heeft inmiddels zijn leven beëindigd, weloverwogen en zorgvuldig (zelfeuthanasie: opzettelijk levensbeëindigend handelen door de betrokkene aan de betrokkene, na een heldere afweging besloten en op zorgvuldige wijze uitgevoerd). Aan het slot van ons gesprek, na iets over de hoorzitting verteld te hebben, vroeg ik hem of hij heel kort aan kon geven waarom hij zijn leven als voltooid beschouwde.

Oud worden is het eindelijk vermogen Ver af te zijn van plannen en getallen;

Dat kon hij, en ook nog kort, en ik noteerde vijf punten in mijn agenda die ik hier letterlijk weergeef (de nummering voeg ik toe): (1) Alles gedaan; (2) Alles meegemaakt; (3) Hoef niet langer; (4) Ik heb zo veel prachtige tijden gehad; (5) Heel gelukkig geweest.

Ook Els van Wijngaarden destilleert een vijftal punten uit haar onderzoek en vermeldt die in haar artikel. Wat mij daarin opvalt is dat het allemaal *negatieve* opmerkingen zijn. Is dat toeval? Kon wat die 25 geïnterviewde wilsbekwame Nederlandse ouderen te melden hadden over het voltooid zijn van hun leven, anders dan mijn 90-jarige nummer 26, alleen in vijf *negatieve* punten samengevat worden? Of is hier iets anders aan de hand?

Van Wijngaarden zegt over haar onderzoek dat dit 'laat zien dat de essentie van het fenomeen voltooid leven kan worden omschreven als een onvermogen en onwil om nog langer verbinding te maken met het leven'. En zij verwijst naar een 'proces van losraken en vervreemding (van de wereld, anderen en jezelf)'. Maar dat is een net, hoewel ook wel weer wat negatieve om-

schrijving van... ouderdom. Ida Gerhardt zegt dat mooier, maar ook positiever: 'Oud worden is het eindelijk vermogen / Ver af te zijn van plannen en getallen; / Een eidelijke verheldering van ogen, / Voordat het donker van de nacht gaat vallen.'

Oud zijn

Dat iemand, oud geworden, zegt 'ver af te zijn van plannen en getallen' of geen behoefte voelt 'nog langer verbinding te maken met het leven' kun je negatief omschrijven als een onvermogen of positief als een vermogen. En een 'proces van losraken en vervreemding' in de hoge ouderdom, kun je ook omschrijven als een 'eidelijke verheldering van ogen'. En inderdaad, daar hangt een prijskaartje aan, want 'het donker van de nacht gaat vallen'.

Het euvel bij Van Wijngaarden kan ik illustreren aan de foute titel van een interessante recente publicatie van geriater Rudi Westendorp. Die titel is namelijk fout op een instructieve manier. Het boek heet *Oud worden zonder het te zijn* (2014). Dat moet natuurlijk zijn *Oud worden en het ook kunnen zijn*. Als je oud wilt worden zonder het te zijn, wil je niet oud worden. Zeer waarschijnlijk omdat je dat als iets negatiefs ziet. Wel 120 willen worden, maar in het lijf van een dertiger betekent dat je helemaal geen 120 wilt worden, maar altijd 30 wilt zijn.

Oud worden impliceert op den duur inderdaad een 'proces van losraken en vervreemding (van de wereld, anderen en jezelf)'. En dan kan het zomaar gebeuren dat 'de wil om jezelf nogmaals opnieuw uit te vinden ontbreekt' (Freemans *narrative foreclosure*, door Van Wijngaarden geciteerd). Wat is daar mis mee? Zo worden we oud. En het betekent wellicht een toenemend onvermogen en misschien zelfs onwil nog langer verbinding te maken met het leven. De behoefte daaraan verdwijnt. Zo gaat dat.

Voltooid leven en artseneuthanasie

De notie 'voltooid leven' is vooral problematisch als basis voor het honoreren van een

verzoek om artseneuthanasie: opzettelijk levensbeëindigend handelen door een ander (de dokter) dan de betrokkene, op diens verzoek, conform de eisen van de wet. Maar we weten dat de euthanasiewet dit niet toestaat. Natuurlijk, als er sprake is van een stapeling van ouderdomsklachten kan dat een situatie van ondraaglijk lijden opleveren, die de dokter manoeuvreerruimte biedt. Maar voltooid leven, klaar met leven zijn, is een filosofische, een levensbeschouwelijke, een existentiële, voor mijn part een religieuze ('Het is volbracht...') categorie. Het is misplaatst als aandoening binnen het medische domein.

Voltooid leven en zelfeuthanasie

Wie bewust, zorgvuldig en weloverwogen, op een hoge leeftijd gekomen ervoor kiest dat leven te verlaten, neemt een besluit dat in een eigen kijk op leven en wereld hoort te passen. Dat kan iemand samenvatten door te zeggen dat hij zijn leven 'voltooid' acht. Er hoort een fase van voorbereiding bij die het ook mogelijk maakt de verantwoordelijkheid hiervoor tijdig in eigen hand te krijgen. De tijd van leven die dan nog rest, kan met een gerust hart geleefd worden. En die tijd kan dan wel eens langer zijn dan vooraf vermoed. Dat is het verhaal van Huib Drion en de naar hem vernoemde pil.

Van een overdreven geloof in maakbaarheid is hier geen sprake, sterker nog, iemand die zijn leven weloverwogen onder eigen regie

beëindigt doet dat juist omdat er niets meer te maken valt. Er is geen reden hier zo negatief over te doen, net zo min als er reden is erover te juichen. Maar het is geen zaak voor de dokter of de overheid. Geen artseneuthanasie maar zelfeuthanasie, als het al zo ver moet komen.

Een eindelijke verheldering van ogen
Voordat het donker van de nacht gaat vallen.

En om de wat misantropische Schopenhauer nog eens te citeren: 'Natuurlijk heeft men op zeer hoge leeftijd nog slechts de dood voor zich; is men echter jong, dan heeft men nog het leven voor zich; en het is maar de vraag welk van de twee het meest bedenkkelijk is.'

Ton Vink is filosoof en counselor (www.ninewells.nl). Hij promoveerde op de godsdienstfilosofie van David Hume en publiceerde onder meer in 2013 *Zelfeuthanasie. Een zelfbezorgde goede dood onder eigen regie*. Vink is eindredacteur van *Filosofie & Praktijk*.